

Opzij opzij opzij - maak plaats, maak plaats, maak plaats.
Wij hebben ongelofelijke haast....

Opschalen en Opschieten

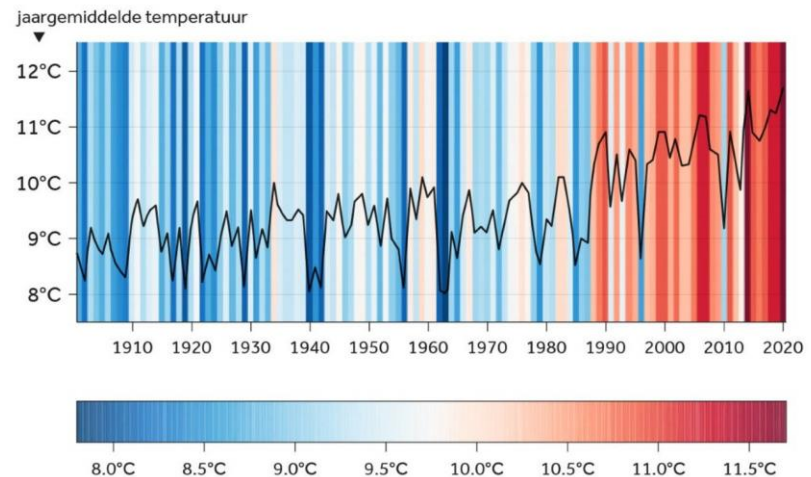
Marjan Minnesma
1 juni 2021

Vraag

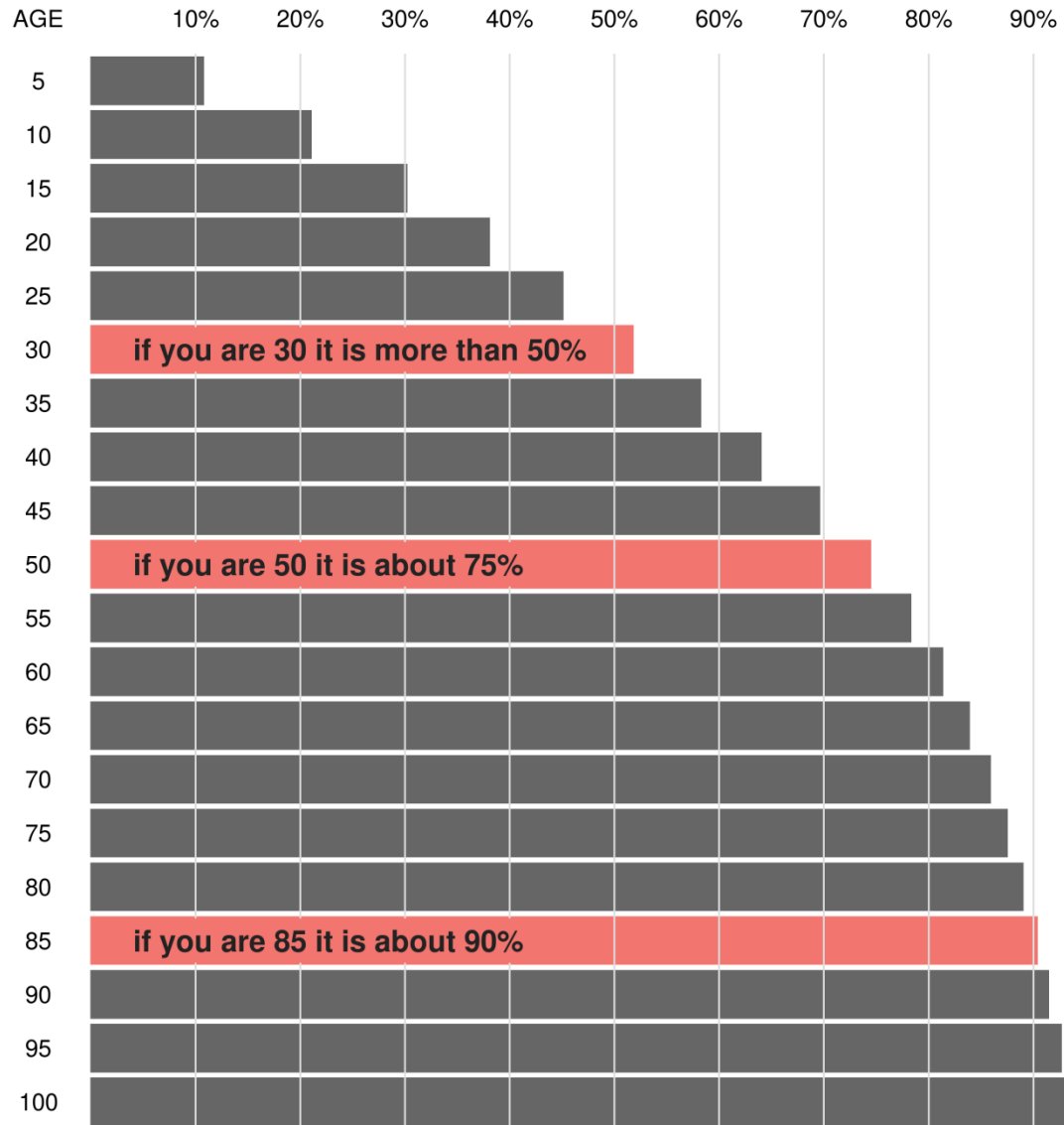
- Welk percentage van alle uitstoot van broeikasgassen sinds 1751, denk je dat tijdens jouw leven heeft plaats gevonden?

Klimaatstreepjescode

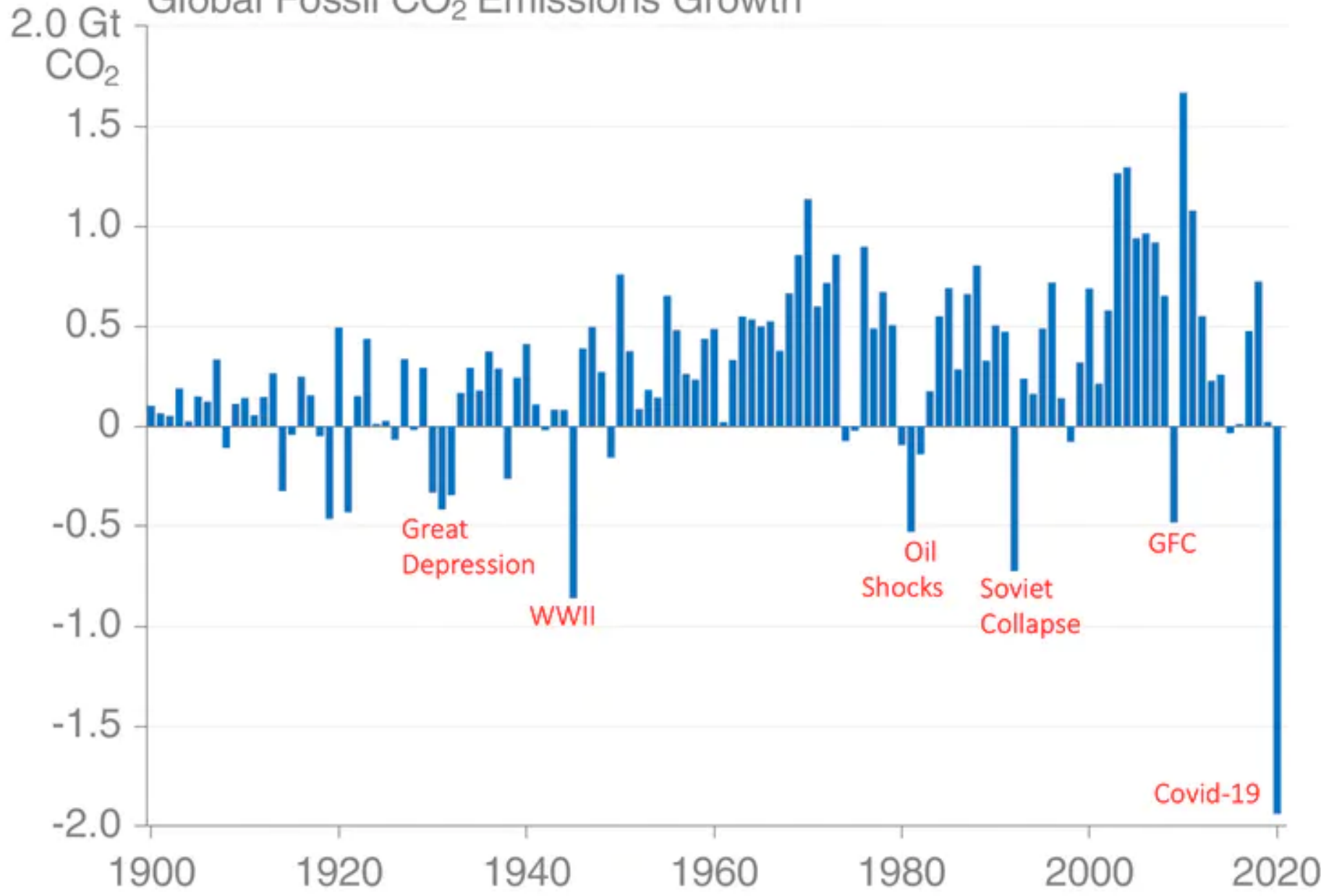
Bron: KNMI

Percentage of Global fossil fuel emissions (since 1751) occurring in my lifetime

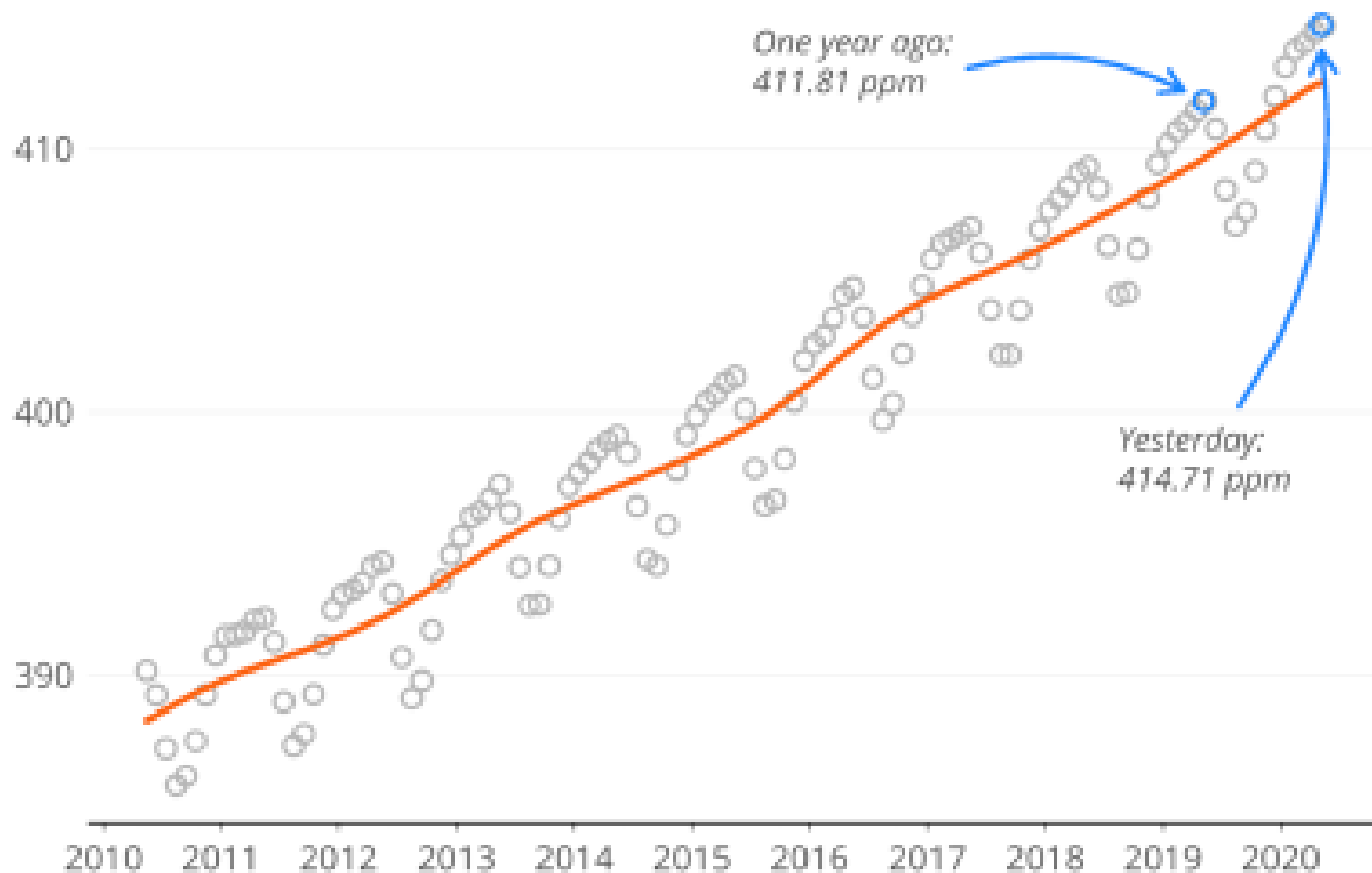
Data source: CDIAC and globalcarbonproject.org
created by: @neilrkaye

Global Fossil CO₂ Emissions Growth

The Keeling Curve: current global average

Atmospheric CO₂, parts per million

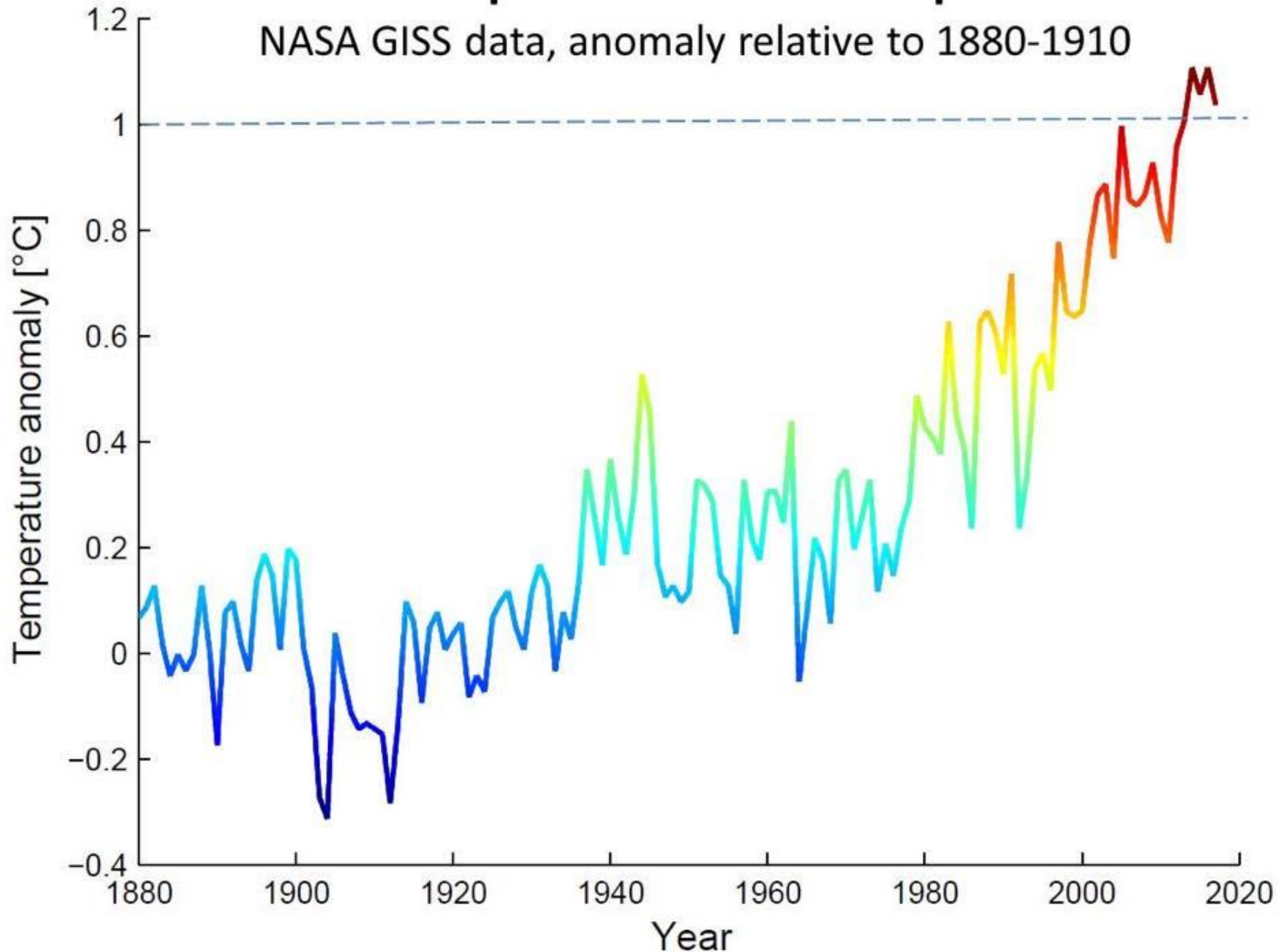

Data source: NOAA/ESRL | Generated: May 7, 2020

grist

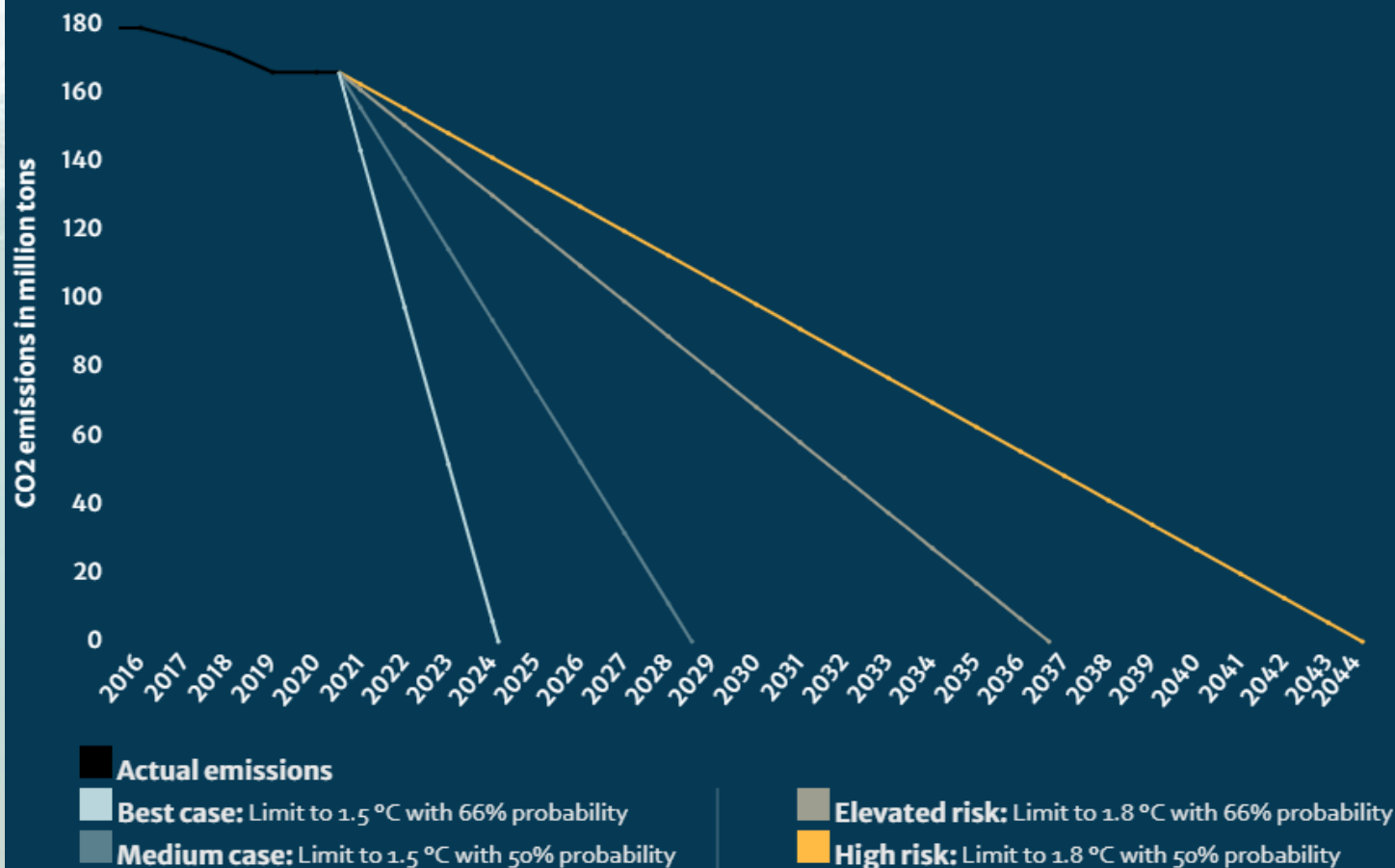
Global September Temperature

NASA GISS data, anomaly relative to 1880-1910

Pathways to net-zero emissions for various CO2 budgets

Netherlands

2024
1.5 °C
66% prob.

2029
1.5 °C
50% prob.

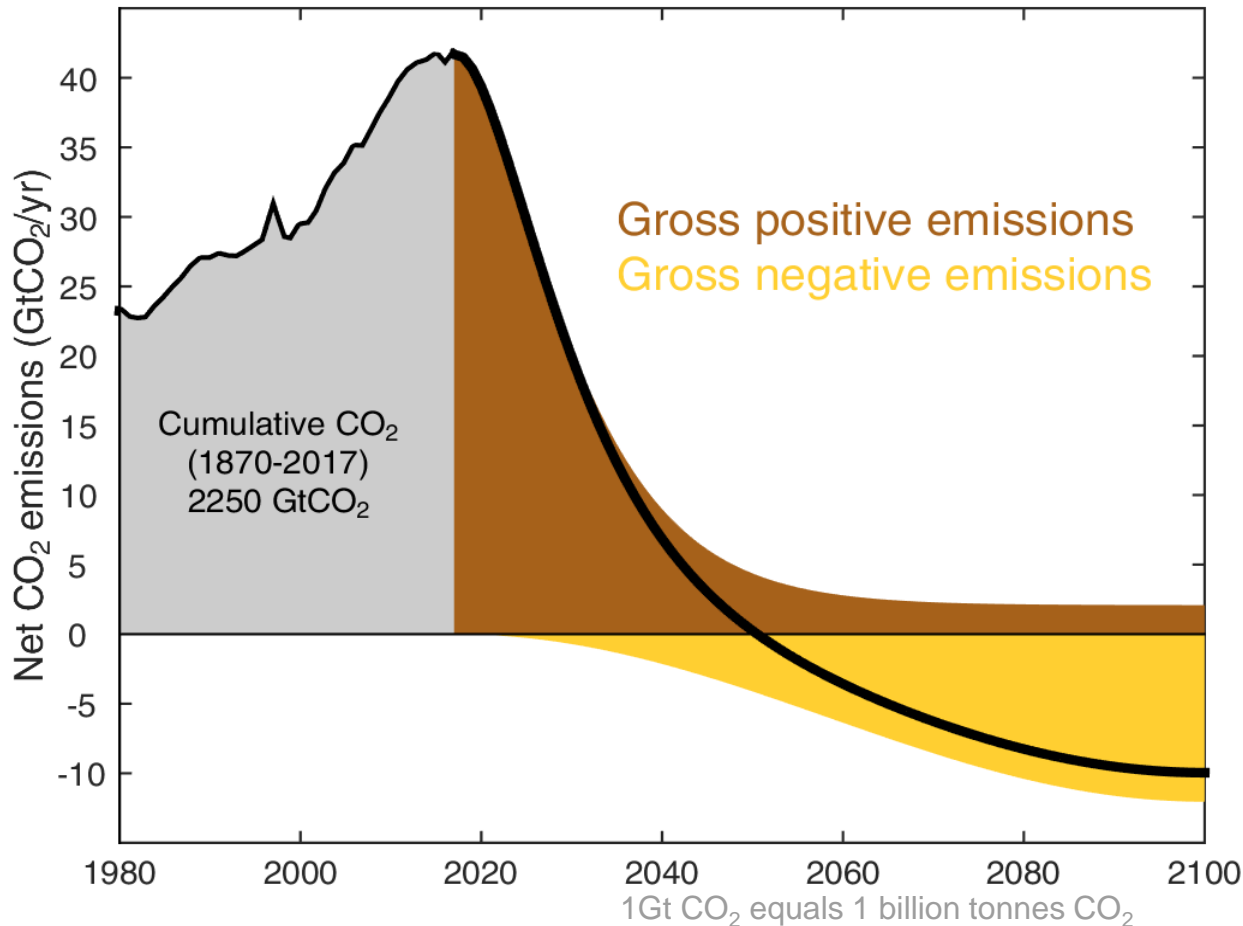
2037
1.8 °C
66% prob.

2044
1.8 °C
50% prob.

#showyourbudgets

‘Negative’ emissions

To reach zero emissions in 2050, we need to start *planetary-scale* carbon dioxide removal (negative emissions) now!
It is likely that we cannot get positive emissions to zero, thus, we will always need some level of negative emissions

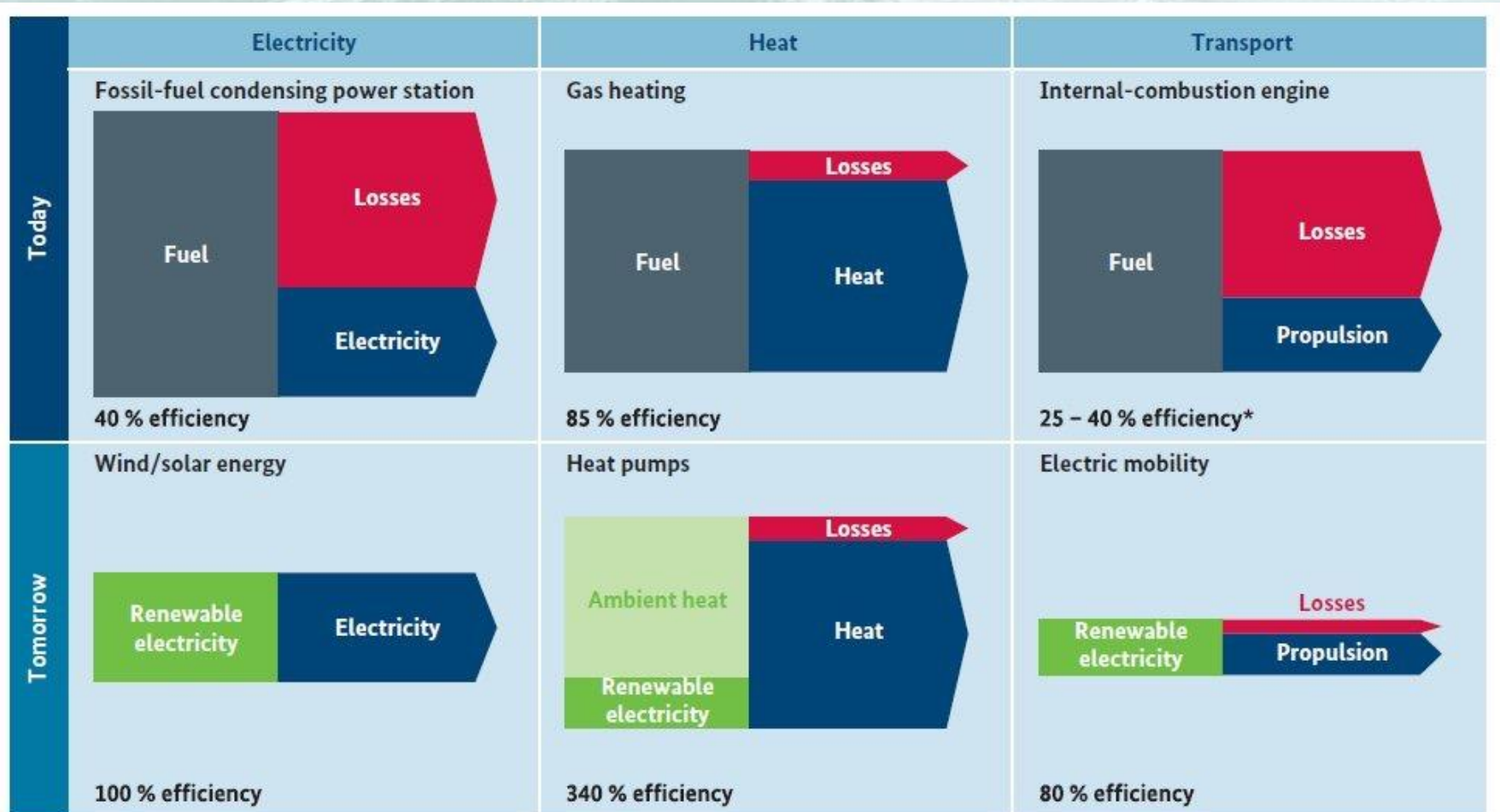
Illustrative pathway consistent with the Paris Agreement's "well below 2°C" (~1.5°C)

Sinds 2012 veel veranderd en toch niet genoeg opgeschoten

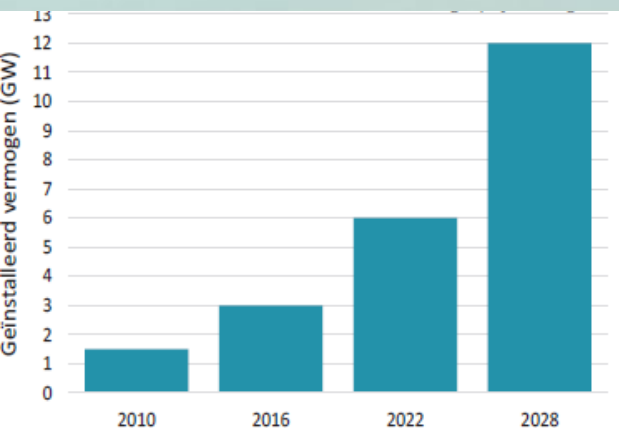
Alle veranderingen: 50% minder energie nodig!

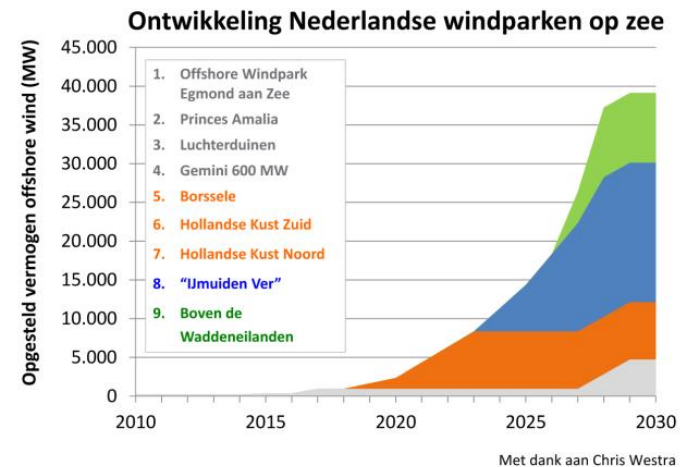
Anders energie opwekken veel zon en wind

- 3500 windturbines @land=9 per gemeente
- 4750 windturbines @sea bij 8 MW
- 290 km² PV: 1,5 x Texel = 9 per persoon
- Aardwarmte, TEO&TEA&TED
- Opslag & conversie

Figuur 4: Wind op land groeit door.

Met dank aan Chris Westra

TUSSEN

KOLEN &

PARIJS

TIPS &
INSPIRATIE
VOOR DE
RESSEN

Gids voor spelers in de
regionale energietransitie

RESSEN.... 30....

- Weer 2 jaar praten....
- Er kan nog veel meer bespaard worden
- Te veel nadruk op grootschalig – 35 TWh
- En veel creatiever omgaan met zon
- Integrale oplossingen, niet ten koste van biodiversiteit en bodem

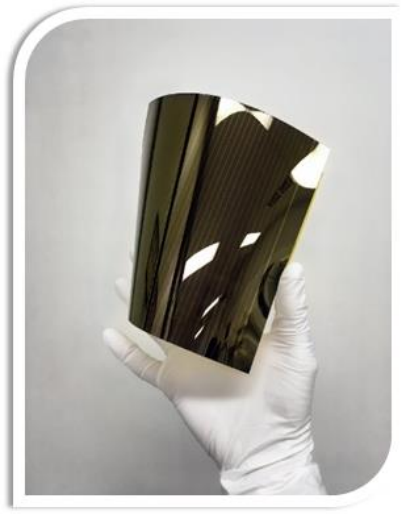

KLEINSCHALIG ZON

Op 50% van geschikte daken huizen/fabrieken
 • waarvan op scholen 0,55 TWh/jr

	Potentie in TWh/jr*	Potentie in PJ/jr	CO ₂ -besparing in Mton/jr
Op 50% van geschikte daken huizen/fabrieken • waarvan op scholen 0,55 TWh/jr	27,8	100	15,5
Op 10% van de geschikte gevels	1,4	5	0,6
Langs wegen (100 km ²)	13	46,8	7
Boven parkeerterreinen (50 km ²)	6,3	22,5	3,5
Boven 10% fruitteelt	1,1	4,1	0,6
Langs 10% van de randen van sportvelden	0,2	0,7	0,1
Op geschikt water (2.500 ha)	2,5	9	1,4
Langs 10% randen graslanden	3,4	12,4	1,9
Op 20% van distributiecentra (dunne-filmpanelen)	1,4	5	0,6
Totaal	57,1	205,5	31,6

Zon en Wind nodig

Groningse houten windmolen van EAZ Wind

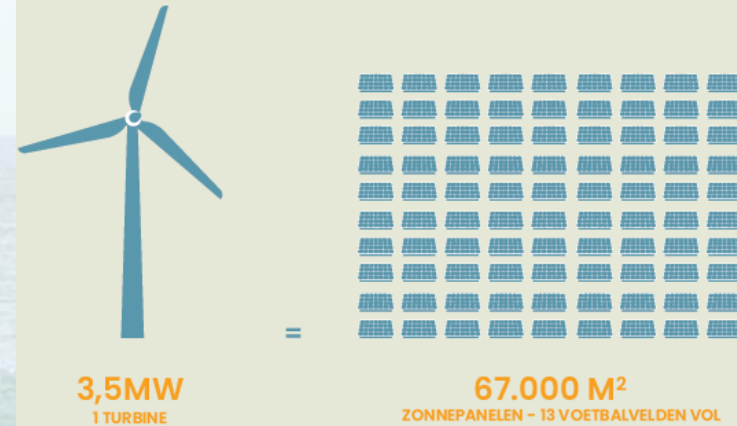
WINDENERGIE	Opwek elektrisch TWh/jr	Opwek elektrisch PJ/jr	Besparing CO ₂ Mton/jr
Wind op land; turbines van 3,5 MW (4-5 gemiddeld per gemeente)	10,5	38	5,85
ENERGIE UIT WATER EN RESTWARMTE	Opwek thermisch TWh/jr	Opwek thermisch PJ/jr	Besparing CO ₂ in Mton/jr
TEO, TEA, TED (20% van de potentie)	11,2	40	2
Restwarmte (10% van de potentie)	16,3	58,6	2,9
Totaal (thermisch)	27,5	98,6	4,9

* Afgerond op 1 decimaal.

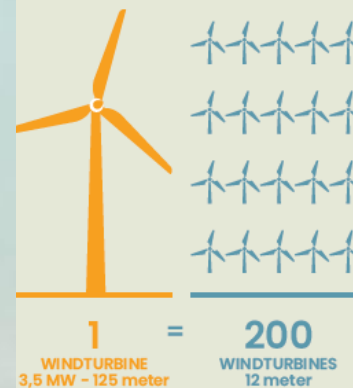

Er staan nu al genoeg windturbines op land voor 9,7 TWh en er is nog SDE-subsidie voor zeker 11,9 TWh extra verstrekt. Als al die turbines geplaatst worden, leveren ze samen dus 21,6 TWh op. Bijna genoeg voor het Urgenda-scenario van 100% duurzame energie in 2030!

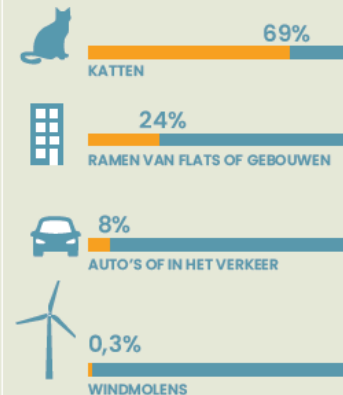
HOEVEEL ZONNEPANELEN VERVANGEN 1 WINDTURBINE?

1 GROTE TURBINE OF VELE KLEINTJES?

GROOTSTE BOOSDOENERS BIJ VOGELSTERFTE (IN DE VS)

Source: US Fish, Wildlife and Parks, 2018

Warmtenetten vs Individuele

Grootschalige netten relatief duur

- Warmtenetten op biomassa – niet duurzaam
- Ook niet op aardgas of fossiele restwarmte

Kleinere netten in vele soorten & maten

- Koud waternetten (10-20 graden), inclusief TEO & TEA + w-w warmtepomp & e-boiler
- Iets duurder, maar minder geluid dan L-W

Woonlasten neutraal

- Koken op inductie
- Warm water: warmtepomp (soms e-boiler)
- Verwarming: warmtepomp en/of Infrarood
- Elektra: gemiddeld 20-22 panelen
- Basis isolatie op orde (dubbel glas minimaal)
- Vloerverwarming of convectoren
- Compartimenteren

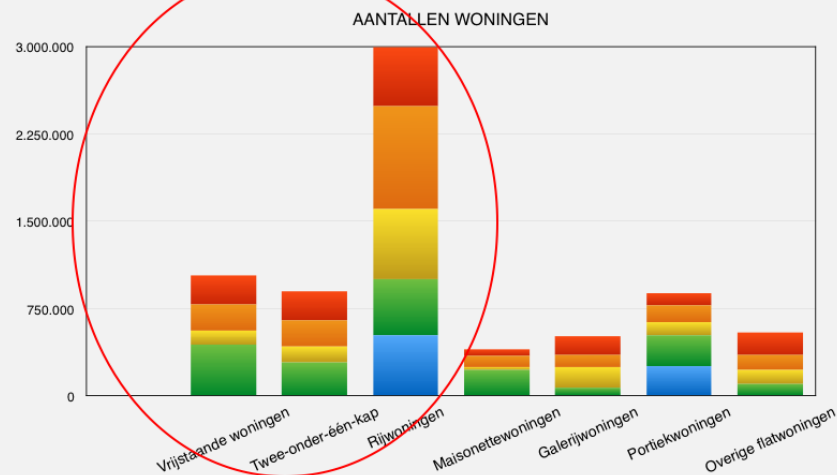
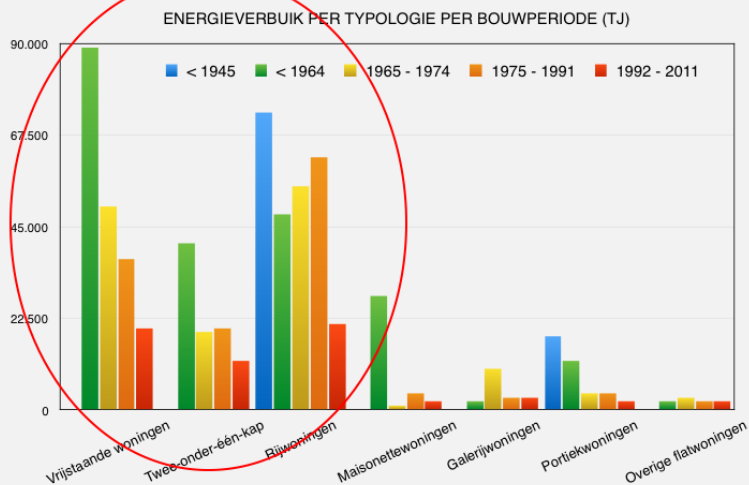
Binnen-unit lucht-water warmtepomp

Type warmte- pomp (wp)	Rendement op primaire brandstof*	Kosten apparaten en installatie	Voordelen	Nadelen
Water-water wp Bodem (SPF 4)	200%	€ 20.000-30.000 voor de hele installatie € 5.000 voor 5 convectoren	• Geen buiten-unit • Geen geluid • Efficiënt • Goede koeling	• Relatief duur • Grondboring kan en mag niet overal
Water-water wp TEO (SPF 4)	200%	€ 20.000-€ 30.000 voor de hele installatie € 5.000 voor 5 convectoren	• Geen buiten-unit • Geen geluid	• Relatief duur • Leidingen van stromend water naar huizen
Water-water wp PVT (SPF 4,5)	225%	€ 20.000-€ 30.000 voor de hele installatie € 5.000 voor 5 convectoren	• Hoog rendement	• Relatief duur
Lucht-water wp (SPF 3,2)	150%-160%	€ 12.000 € 5.000 voor 5 convectoren	• Betaalbaarder voor grondgebonden huizen	• Buiten-unit die soms geluid maakt (<40 dB)
Lucht-lucht wp (SPF 4)	200%	€ 8.000 incl. 3 binnendelen € 1200 voor elektrische boiler	• Relatief goedkoop • Geschikt voor kleine flats etc.	• Minder geschikt voor grondgebonden huizen • Luchtstromen
Hybride wp	110%-120%	€ 5.000-7.000	• Relatief goedkoop • Geen boiler of andere radiatoren • Verbruikt gas bij kou (onder de 5 graden); Fijn voor netwerkbedrijf	• 50%-60% nog steeds aardgas (= CO₂-uitstoot) • Energierekening blijft vrij hoog
CO ₂ -wp (SPF 2,5)	125%	€ 10.000	• Geen andere radiatoren nodig	• Moet onder druk van 120 bar • Max. 4-5 kW dus niet voor grote huizen • Minder efficiënt
6 Infraroodpanelen (SPF 2)	100%	€ 7.000 voor 5 infraroodpanelen plus elektrische boiler	• Zeer geschikt voor appartementen • Snel en betaalbaar te realiseren	• Minder geschikt voor grotere woningen • Verbruikt dan veel stroom
Zonneboiler	1500%	€ 4000	• Zeer hoog rendement	• Relatief duur • Minimale bijdrage verwarming

Het kan echt wel veel sneller...

- Als iedereen urgentie snapt & voelt: **crisisaanpak**
- Huizen energieneutraal, begin bij wie wil en kan
- Dus juist niet hele wijk tegelijk.... Niet dwingen
- Netwerkbedrijven cruciaal – bredere rol
- Creatievere oplossingen! Ingenieurs!

Maakt het Cool & Groen!

Nodig omslag binnen 10 jaar Crisis aanpak vereist

Alice: This is impossible.
The Mad Hatter: Only if you believe it is.